

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

БІБЛІОТЕКА ВЧИТЕЛЯ

Білецька О.І., Голуб М.М., Лоджук Н.Р.

ПРИРОДОЗНАВСТВО КОНСПЕКТИ УРОКІВ

(до підручника Гільберг Т.Г., Сак Т.В.)

4 клас
Посібник для вчителя

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

УДК 371.32:502
ББК 74.262.0
Б 12

Рецензенти:
доктор, кандидат педагогічних наук
Гладюк Т.В.,
вчитель вищої категорії, старший вчитель
Походжай Н.Я.

Серію “Бібліотека вчителя” засновано в 2007 році

Білецька О.І.

Б 12 Природознавство : конспекти уроків : 4 кл. : до підручника Т.Г. Гільберг, Т.В. Сак / О.І. Білецька, М.М. Голуб, Н.Р. Лоджук. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2016. — 168 с. — (Серія “Бібліотека вчителя”).

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)

ISBN 978-966-10-4314-4

У посібнику подано розгорнуті конспекти уроків з природознавства, зміст яких відповідає навчальній програмі МОН України, Державному стандарту початкової загальної освіти та підручнику «Природознавство. 4 клас» (автори Гільберг Т.Г., Сак Т.В).

У посібнику запропоновано зразки бесід під час вивчення нового матеріалу, опорні схеми; різні види робіт над новим матеріалом, творчі завдання, цікавий ігровий матеріал.

Для вчителів початкових класів, студентів педагогічних навчальних закладів.

УДК 371.32:502
ББК 74.262.0

**Орієнтовне календарно-тематичне планування
2 год. в тиждень (68 год)**

№ уроку	Тема уроку	№ с.	Дата
I.	Вступ (1 год)		
1.	Взаємозв'язки у природі.	5	
II.	Всесвіт і Сонячна система (10 год)		
2.	Уявлення давніх людей про Землю і Всесвіт.	8	
3.	Сонячна система, її склад.	10	
4.	Сонце — зоря, центральне тіло Сонячної системи.	13	
5.	Планети земної групи.	16	
6.	Планети-гіганти.	19	
7.	Теплові пояси Землі та їх вплив на природу.	21	
8.	Земля. Добовий і річний рух Землі.	24	
9.	Зорі. Сузір'я. Велика та Мала Ведмедиця. Полярна зоря.	27	
10.	Молочний Шлях — наша Галактика. Сучасні уявлення людей про Всесвіт. Навчальний проект «Мандрівка просторами Всесвіту».	29	
III	План і карта (8 год)		
11.	Горизонт. Сторони горизонту.	32	
12.	Орієнтування на місцевості за допомогою Сонця, компаса та місцевих ознак.	34	
13.	План місцевості.	36	
14.	Масштаб.	38	
15.	Географічна карта. Умовні знаки на карті.	40	
16.	Робота з фізичною картою світу. Контрольна робота №1.	42	
17.	Практична робота. Читання плану і карти з використанням умовних знаків і масштабу.	44	
18.	Екскурсія. Визначення сторін горизонту за допомогою Сонця, компаса, місцевих ознак.	46	
IV.	Природа материків і океанів (23 год)		
19.	Розселення людей на Землі. Чисельність населення Землі, її зміна.	46	
20.	Материки, океани і частини світу на географічних картах.	48	
21.	Природа океанів. Тихий океан.	50	
22.	Атлантичний і Північний Льодовитий океани.	52	
23.	Індійський океан.	54	
24.	Євразія — найбільший материк.	56	
25-26.	Рослинний і тваринний світ Євразії. (2 год)	60	
27.	Африка — найспекотніший материк Землі.	63	
28-29.	Рослинний і тваринний світ Африки. (2 год)	66	
30.	Північна Америка.	68	
31.	Рослинний і тваринний світ Північної Америки.	71	
32.	Контрольна робота №2. Навчальний проект «Цікавий світ материка, на який я хочу потрапити» (Північна Америка, Євразія, Африка).	73	

33.	Південна Америка.	74	
34.	Рослинний і тваринний світ Південної Америки.	77	
35.	Австралія — найсухіший материк.	80	
36.	Рослинний і тваринний світ Австралії.	82	
37.	Антарктида — найхолодніший материк.	85	
38.	Рослинний і тваринний світ Антарктиди.	88	
39.	Навчальний проект «Цікавий світ материка, на який я хочу потрапити» (Південна Америка, Австралія, Антарктида).	91	
40.	Практична робота. Робота з географічною картою півкуль і світу.	91	
V.	Природа України (22 год)		
41.	Україна на карті світу. Карта України.	93	
42.	Практична робота. Робота з фізичною та адміністративною картою України.	96	
43.	Форми земної поверхні України і свого краю. Рівнини.	99	
44.	Форми земної поверхні України і свого краю. Гори.	102	
45.	Корисні копалини України, їх види.	104	
46.	Природне паливо та його запаси в Україні.	107	
47.	Водойми України.	111	
48.	Озера і болота. Охорона водойм.	114	
49.	Чорне море.	117	
50.	Азовське море.	119	
51.	Навчальний проект «Водойми рідного краю, їх стан та охорона».	121	
52.	Ґрунти України, їх охорона.	122	
53-54.	Контрольна робота №3. Природні зони України. Карта природних зон. (2 год)	124	
55.	Мішані ліси (Полісся).	129	
56.	Навчальний проект «Чому ліси називають «легенями планети»?»	133	
57-58.	Лісостеп. Степ. (2 год)	134	
59.	Гори Карпати.	139	
60.	Кримські гори.	143	
61.	Контрольна робота №4. Заповідні території та охорона природи України.	150	
62.	Навчальний проект «Що можна зробити для збереження природи в моєму краї?».	154	
VI.	Тіла і речовини (6 год)		
63.	Тіла і речовини.	155	
64.	Агрегатні стани речовин та їхня зміна.	157	
65.	Будова речовин.	159	
66.	Властивості твердих тіл.	161	
67.	Властивості рідин і газів.	163	
68.	Різноманітність речовин і матеріалів та їх використання людиною.	165	

УРОК 1

Дата

Клас

Тема. Взаємозв'язки у природі.

Мета. Ознайомити учнів з підручником; узагальнити і розширити знання учнів про різноманітність природи та взаємозв'язки у ній, формувати поняття «нежива» і «жива природа»; узагальнити знання учнів про значення природи в житті людини та її вплив на довкілля; виховувати почуття відповідальності за сучасний стан природи, уважне та бережне ставлення до неї.

Обладнання: таблиці, ілюстративний матеріал, підручник, зошит.

Додатковий матеріал

до уроку

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

II. Спостереження за змінами в природі.

1. Бесіда з учнями.

— Яка пора року минула?

— Чим цікаве літо?

Учні слухають вірш Івана Франка.

Дрімають села. Ясно ще
осіннє сонце сяє.
Та холодом осіннім вже
в повітрі повіває.

— Про яку пору року йдеться у вірші?

— Чому ви так гадаєте?

— Назвіть ознаки осені.

— Щодня протягом різних пір року ви спостерігатимете за природою та працею людей. Свої спостереження ви записуватимете в зошиті.

2. Робота в зошиті.

— Розгляньте зошит. На с. 1 подано вказівки до ведення календаря спостережень за погодою та явищами природи й умовні знаки, якими позначають стан неба, вітер, опади, інші природні явища.

Учитель звертає увагу на те, що на кожну пору року потрібно підвести підсумки спостережень і записати їх в таблицю.

III. Актуалізація опорних знань. Повідомлення теми уроку.

— У четвертому класі ми продовжимо вивчати предмет «Природознавство». Пригадайте, що вивчає природознавство.

— Для чого потрібно вивчати природознавство?

— Яка буває природа?

— Що належить до живої природи? А неживої?

— Відгадайте загадки. До якої природи належать слова-відгадки?

Обгрунтуйте свою думку.

• Прозорий, мов скло, а не вставиш у вікно. (*Лід*)

• Біла латка, чорна латка по дереву скаче. (*Сорока*)

• Куди ступиш — всюди маєш, хоч не бачиш, а вживаєш. (*Повітря*)

• Взимку спить, влітку бринить, понад садом літає, мед збирає. (*Бджола*)

• Всю ніч бродить навмання, прокладає шлях до дня. (*Місяць*)

• Летить орлиця по синьому небу, крила розкрила, сонце закрила. (*Хмара*)

— Отже, сьогодні на уроці ми більше дізнаємося про різноманітність природи, пізнання природи людиною, взаємозв'язки у природі.

IV. Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь з елементами бесіди з метою формування уявлення про значення природи в житті людини та про вплив людини на природу.

— Розгляньте малюнки на с. 4.

— Як можна об'єднати зображені предметні об'єкти у дві великі групи? Назвіть об'єкти живої та неживої природи.

— Так, усе різноманіття природи поділяється на живу і неживу природу.

Пригадайте, за якими ознаками живі об'єкти відрізняються від неживих.

— Отже, будь-яка жива істота — це організм, якому властиве живлення, дихання, ріст, розвиток, розмноження і відмирання.

Чому рослина, позбавлена сонячного світла і води, гине?

— Чому людина чи тварина без води відчуває спрагу?

— Отже, жива і нежива природа завжди пов'язана між собою.

Людина, як рослини і тварини, є частиною живої природи. Для життя їй потрібен кисень, що входить до складу повітря, й вода. Без води неможливий розвиток промисловості, сільського господарства.

Уже на початку свого існування людина користувалася дарами природи. Назвіть, якими дарами природи користувалася людина.

— Земля і тепер є годувальницею — усі продукти харчування ми отримуємо від матінки-природи. Наші предки з дикорослих сортів вивели культурні: пшеницю, жито, рис, кукурудзу. Вони і нині є основним джерелом харчування.

Що ще використовує людина в їжу? (*Овочі, плодови та ягідні культури.*)

— Яких диких тварин приручила людина?

— Чим вони корисні для людини?

— Пригадайте, з яких рослин людина отримує тканину. (*Льон, коноплі.*)

— А з яких природних матеріалів виготовляє одяг, взуття?

— Отже, людина перетворює природу й отримує все необхідне для життя.

Які зміни відбулися в природі? Як ці зміни впливають на саму людину?

— Так, це призвело до забруднення повітря й води, руйнування ґрунтів, гибелі лісів, зникнення багатьох видів рослин і тварин.

2. Підведення підсумків.

— То як люди зв'язані з навколишньою природою?

— Як забруднення повітря, води, ґрунту впливає на рослини, тварин і людей?

— Ви усі повинні це знати і пам'ятати, адже незабаром ви станете дорослими — і від вас залежатиме, чи буде здоровою наша планета і люди на ній.

V. Закріплення знань, умінь і навичок.

1. Робота з підручником (с. 4-6).

2. Робота в парах «Перевір себе» (с. 6).

3. Робота в зошиті.

4. Дидактична гра «На що скаржитися природа».

Учні діляться на дві команди. Перша команда подає сигнали тривоги, друга («лікарі природи») — дає поради, як допомогти природі, щоб вона не страждала.

Ситуації:

— люди знайшли в лісі отруйні гриби;

- на стежині учні побачили маленьке зайченя;
- діти або дорослі рвуть великі букети квітів;
- між гілками дерев павук зробив тенета;
- діти побачили жабу і кидають у неї камінням.

5. Читання висновків з підручника (с. 6).

- Що слід запам'ятати? Чому?

VI. Підсумок уроку.

- Про що ви дізнались на уроці?
- На які дві групи поділяється природа?
- Як життя людини пов'язане з природою?
- Як потрібно ставитись до природи?

VII. Домашнє завдання.

Опрацювати статтю на с. 5-6.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

УРОК 2

Тема. Уявлення давніх людей про Землю і Всесвіт.

Мета. Сформувати уявлення учнів про Всесвіт і форму Землі; збагачувати словниковий запас учнів, розвивати спостережливість, логічне мислення, старанність; виховувати зацікавленість учнів до уявлень давніх людей про Землю і Всесвіт.

Обладнання: ілюстрації, підручник, зошит.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

II. Хвилинка спостережень.

Учні розповідають, що цікавого бачили в природі, яка переважала погода.

Заповнення календаря погоди.

III. Перевірка домашнього завдання.

Фронтальне опитування.

- Доведіть твердження: «Людина — частина живої природи».
- Наведіть приклад про зв'язок людини з неживою природою.
- Як життя людини пов'язане з живою природою?
- Наведіть приклади забруднення навколишнього середовища у вашій місцевості.

IV. Актуалізація опорних знань.

- Чи чули ви про Всесвіт?
- Що це таке?
- Так, Всесвіт — космічний простір і все, що його заповнює: небесні тіла, газ і пил.

V. Вивчення нового матеріалу.

Бесіда з елементами розповіді.

- Ви вже знаєте, що таке Всесвіт. А що входить до Всесвіту?
- Всесвіт — це сукупність галактик і простір між ними. Планета Земля — частина Всесвіту. Завдяки спостереженням вчені визначили, що Всесвіт існує 14 млрд років.

Розгляньте малюнок у підручнику на с. 7 і розкажіть, як давні люди уявляли Землю і Всесвіт.

— У давнину центром Всесвіту вважали Землю. За уявленням давніх індійців, Земля — це півкуля, яку тримають на своїх велетенських спинах слони, що стоять на великій черепаці. А ця черепаха лежить на змії, що уособлює небо й замикає навколосемний простір.

Народи, які жили на берегах річок Тигр і Євфрат у Західній Азії, говорили, що Земля — це гора, оточена морем, а над нею височіє зоряне небо.

Яку форму має Земля?

— Першим висунув твердження, що Земля має форму кулі, давньогрецький учений Піфагор. Це підтвердив і довів видатний учений Арістотель. Він стверджував, що в центрі Всесвіту є Земля, а навколо — небесні сфери, на яких закріплені небесні тіла.

VI. Закріплення знань, умінь і навичок учнів.

1. Робота з підручником.

Читання тексту на с. 7-8.

Дата

Клас

Додатковий матеріал

до уроку

УРОК 3

Тема. Сонячна система, її склад.

Мета. Ознайомити учнів з новими поняттями: зорі, Сонце, планети, Сонячна система; формувати науковий світогляд; виховувати інтерес до наукових знань.

Обладнання: ілюстрації, схема Сонячної системи, підручник, зошит, таблиці, атласи.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

II. Підсумок фенологічних спостережень.

- Який сьогодні день, число?
- Який стан неба?
- Яка температура повітря?
- Чи є вітер?
- Визначте його напрям.
- Запишіть свої спостереження в зошит.

III. Перевірка домашнього завдання.

1. Індивідуальна робота на картках.

- 1) Що таке Всесвіт? Що входить до нього?
- 2) Як давні люди уявляли Землю і Всесвіт?
- 3) Хто вперше висунув твердження, що Земля має форму кулі?

2. Усне фронтальне опитування.

- Що таке Всесвіт?
- Що входить до нього?

Діти доповнюють свої відповіді додатковою інформацією, підготовленою вдома.

IV. Актуалізація опорних знань.

- Чи доводилось вам ввечері спостерігати за небом?
- Що ви там бачили?
- Чи виникали у вас якісь запитання під час спостережень?
- Так, на вечірньому небі світить багато зірок і нічний господар-місяць, а вдень звеселяє нас сонечко.

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Бесіда з елементами розповіді та виступами дітей-консультантів.

— Навколо Сонця обертається 8 небесних тіл. Усі вони менші від Сонця і не випромінюють світла. Ці тіла називають планетами.

1-й консультант (на дошці — схема Сонячної системи без планет. Учень читає вірш і по порядку прикріплює планети).

Меркурій по першій доріжці іде,
по другій — красуню Венеру веде,
рідна Земля ось по третій біжить,
а Марс по четвертій за ними спішить,
Юпітер за Марсом на п'ятій орбіті,
Сатурн аж на шостій, в кільце він одітий.
По сьомій орбіті Уран ось біжить,
Нептун за Ураном по восьмій біжить.

- Діти, розгляньте малюнок у підручнику.

Учні розглядають малюнок і називають всі планети Сонячної системи.

2-й консультант. Сонячна система — це Сонце і сукупність космічних тіл, що рухаються навколо нього. Крім планет, до Сонячної системи входять 32 супутники планет, декілька тисяч малих планет, або астероїдів, багато комет і метеоритних тіл. Кожна планета рухається по своїй орбіті.

2. Практична робота з таблицями й атласами.

Діти розглядають зображення планет у Сонячній системі.

- На якому місці від Сонця знаходиться Земля?
- Які планети знаходяться ближче до Сонця порівняно з Землею?
- Які планети знаходяться далі?
- Знайдіть на малюнку орбіти кожної планети.
- Яка з планет має найдовшу орбіту? Яка — найкоротшу? Чому?

3. Продовження розповіді.

— У великих планет є свої супутники. У нашої Землі є один супутник. Як він називається? (*Місяць.*)

— Інші планети мають свої супутники: Марс, Нептун — по 2 супутники, Уран — 5, Сатурн — 10, Юпітер — 16. Венера не має супутників.

3-й консультант. Крім планет і супутників, у Сонячній системі є безліч дрібних небесних тіл. Існують астероїди — малі планети, які можна назвати літаючими островами. Метеорити — літаючі брили чи камені. Є дрібні метеоритні частинки — літаючі піщинки і пилінки, які мчать по своїй орбіті швидше, ніж куля з гвинтівки.

Навколо Сонця обертаються комети, які складаються з ядра і «хвоста». «Хвіст» — це речовини, з яких складається комета, що під час польоту випаровуються. Кометні «хвости» тягнуться на мільйони кілометрів.

4-й консультант. Наша Сонячна система у Всесвіті не єдина. Ви самі бачите, скільки є на небі зірок. Усі зірки разом з планетами, які обертаються навколо них, утворюють величезні зоряні системи. Одна з них називається Галактикою. До складу Галактики входить і наша Сонячна система. Таких зоряних систем дуже багато. Усі вони утворюють Всесвіт, який не має ні кінця, ні краю, він безмежний у часі й просторі.

4. Створення проблемної ситуації.

— Наша планета знаходиться на третьому місці від Сонця після Меркурія і Венери. Відстань від неї до Сонця — 150 млн км. Сонячний промінь досягає поверхні Землі за 500 секунд. Поїзд, який має швидкість 100 км/год, подолав би цю відстань за 170 років.

Подумайте, яке значення має Сонце для Землі.

— Як це небесне тіло впливає на нашу планету?

5. Фізкультхвилинка (під музику).

VI. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Робота з підручником.

Опрацювання статті «Сонячна система, її склад» (с. 8-9).

2. Бесіда.

- Що таке Сонячна система?
- Назвіть тіла, які входять до складу Сонячної системи.
- Що таке астероїди? Комети? Метеорити?
- Як утворюється «хвіст» комети?
- Що таке Галактика?

3. Робота в зошиті.

4. Гра «Вікторина».

- 1) Сонце — це:
 - а) найбільша з усіх зірок;
 - б) найменша з усіх зірок;
 - в) зірка середньої величини.
 - 2) Сонце...
 - а) обертається навколо своєї осі;
 - б) не обертається.
 - 3) Планети — це небесні тіла, які світяться...
 - а) власним світлом;
 - б) світлом, відбитим від Сонця.
 - 4) У Сонячну систему входять...
 - а) 8 планет;
 - б) 11 планет;
 - в) 3 планети.
 - 5) Найбільша планета Сонячної системи — ...
 - а) Меркурій;
 - б) Юпітер;
 - в) Земля.
 - 6) У кожній планеті є...
 - а) однакова кількість супутників;
 - б) різна кількість супутників.
 - 7) Сонячна система в космосі...
 - а) єдина;
 - б) не єдина, є багато зоряних систем.
- Відповіді: 1) в; 2) а; 3) б; 4) а; 5) б; 6) б; 7) б.

5. Читання висновків до теми на с. 10.

VII. Підсумок уроку.

- Про що ви дізналися на уроці?
- Що вам найбільше запам'яталося?
- Що таке Сонячна система?

VIII. Домашнє завдання.

Опрацювати статтю у підручнику «Сонячна система, її склад» (с. 8-9).

Творче завдання: підготувати повідомлення про одну з планет Сонячної системи з додаткової літератури.